

Klaus Nielsen og Steinar Kvale (red.)

Mesterlære – læring som social praksis

Hans Reitzels forlag A/S, København 1999)

I de sidste ti-tyve år har der været en forøget interesse for at diskutere læring i arbejdet, læring som social praksis, tavs viden, mesterlære m.m. Der kan peges på en række forskellige grunde til denne fornyede interesse:

I erhvervsuddannelserne var der i 1970'erne en kraftig satsning på at få skoleuddannelsen som det centrale element. Der var tale om en opvurdering af formaliseret uddannelse, der dels eksisterede som et generelt tidsfænomen, dels skyldtes et ønske om at tilbyde unge, der skulle i gang med en erhvervsuddannelse, nogle bedre uddannelsesmuligheder, end de havde fået i traditionelle læringeuddannelser. Denne opvurdering af skoleuddannelsen er siden blevet stillet over for spørgsmålet, om der røg noget ud med badevandet, nemlig nogle aspekter fra den traditionelle mesterlære, der ikke rummes i ensidig satsning på formaliseret uddannelsestænkning.

I sammenhæng med dette har der været et opgør med den forskning i læreprocesser, der har gjort mindre ud af at forstå sammenhængen mellem læringens 'indhold' og den sociale sammenhæng, læringen finder sted i. Læring i meget traditionel læreprocesforskning har fokuseret på de formelle aspekter ved læring og har analyseret læring som processer 'inde i' den enkelte, uden større sammenhæng med den sociale praksis, den lærende befinder sig i.

Den teknologiske udvikling og arbejdsorganiseringen har sat yderligere fokus på, at arbejdskraften skal have bredere kvalifikationer, herunder ikke mindst en række personlige og almene kvalifikationer. Da disse kvalifikationer ikke udvikles isoleret fra mere tekniske eller faglige kvalifikationer, har det været naturligt at rette blikket mod at forstå, hvordan læring på arbejdspladsen foregår og hvordan der kan skabes betingelser for læring på arbejdspladsen. På samme måde er det i satsningen på strategier for at udvikle og humanisere arbejdet (som i strategien om Det Udviklende Arbejde) blevet en naturlig følge at knytte en offensiv strategi om udfoldelsesmuligheder i arbejdet sammen med analyser af læremuligheder i arbejdet. I organisationspsykologi og managementteori er der også med begreber som Den Lærende Organisation og Human Resource Management kommet fokus på, hvordan man kan beskrive og udvikle forståelsen af arbejdspladser som kollektiver, der lærer.

Endelig kan man pege på, at der i filosofi og samfundsteori har været et opgør med struktur/aktør-dualismer, og dette opgør har blandt andet rummet et ønske om at forstå menneskelig handlen som udfoldelsen af en praksis, der på en og samme tid er strukturelt determineret og skabt af de aktører, der udfolder denne praksis. En del af dette teoretiske perspektiv har fokuseret på virkeligheden som socialt konstrueret. Det findes blandt andet i en række etnografiske og antropologiske og i pragmatiske, socialkonstruktive og diskursteoretiske tilgange. Læring bliver i sådanne analyser knyttet tæt til udøvelsen af en social praksis.

Antologien *Mesterlære – Læring som social praksis* er baseret på både en konkret interesse for læring knyttet til udøvelsen af en erhvervmæssig praksis og bredere social- og videns- og læringsteoretiske diskussioner. De fleste af bidragene i bogen har tidligere været publiceret i et temanummer i Nordisk Pædagogik, så det er naturligvis nærliggende at spørge, om bogudgivelsen er relevant. Og det må man sige den er, fordi dels er der kommet et par vægtige bidrag til, dels er

antologien forsynet med en god indledning og et inspirerende efterskrift om 'læringslandskaber', der perspektiverer hele diskussionen. Antologien rummer også flere kritiske perspektiver på teorien om læring som social praksis og mesterlæren, og alt i alt fremstår antologien som det herhjemme hidtil mest gennemførte og nuancerede bidrag til diskussionen om læring som social praksis og mesterlære.

Hensigten med bogen er med udgangspunkt i mesterlæren at diskutere teorier om situeret læring og læring som social praksis. Mesterlæren bliver set som en udfordring til det etablerede uddannelsessystem, og udover konkret at diskutere eksempler på mesterlærelignende læreforhold er sigtet altså at bruge mesterlæren som afsæt for teoretiske diskussioner. Den væsentligste teoriinspiration for en række af artiklerne er Jean Laves og Etienne Wengers teori om læring i praksisfællesskaber.

Jean Lave har også skrevet det første af tre bidrag, der fungerer som en udpegning af det teoretiske landskab, diskussionen om mesterlære udgør. Jean Lave gennemgår i kort, komprimeret form baggrunden for teorien, der opstod i forbindelse med studier af mesterlære blandt skræddere i Liberia. Hun ender sit bidrag med at påpege en væsentlig tilføjelse til teorien: Hvordan læring foregår på tværs af en række forskellige praksisfællesskaber, og at læring derfor kan siges at foregå i deltagelsesbaner.

Denne tilføjelse kommer blandt andet fra Ole Dreier, der i mange år har haft et samarbejde med Jean Lave. I hans bidrag til antologien *Læring som ændring af personlig deltagelse i sociale kontekster* forsøger han med et bredere og mere generelt syn på læring som et aspekt ved personers deltagelse i samfundsmæssig praksis. En væsentlig inspirationskilde for Dreier er Holzkamp, og Dreier får med begrebet *personlig deltagelse* vist, hvordan han ser sit bidrag som del af personlighedspsykologien. Det er den enkeltes bevægelse igennem livet i forskellige sociale praksisser og deltagelsesbaner, der er kernen i al læring. Den enkelte skaber sin egen læring ud fra sin personlige opfattelse af, hvad der er vigtigt i de forskellige sammenhænge, som vedkommende bevæger sig rundt i.

Hubert og Stuart Dreyfus præsenterer deres berømte femtrinsmodel for færdighedstilegnelse, og diskuterer den i forhold til diskursen om mesterlære og teorien om læring i praksisfællesskaber. I forhold til fokuseringen på det sociale miljøes betydning for læring påpeger de, at det sociale miljø kan være helt irrelevant for færdighedstilegnelsen - eksempelvis kan man lære at spille skak ved at spille mod en computer. Til gengæld mener de, at træning og mesterlære kræver eksperters direkte interaktion med lærende (novicer m.m.), men at Lave og Wenger overbetoner det sociale praksisfællesskabs betydning, fordi meget læring opstår i et direkte engagement mellem en enkelt lærende og en enkelt ekspert. Imitationen af en enkelt eksperts arbejdsform kan foregå uden at lære de fællesskabspraksisser, relationen til eksperten i øvrigt indgår i.

Antologien indeholder seks bidrag, der inddrager erfaringer fra læringsforhold, der alle bliver analyseret under betegnelsen mesterlære. Der er for de fleste af eksemplernes vedkommende tale om, at feltet ikke selv bruger betegnelsen mesterlære, men forfatterne bruger altså de konkrete praksisser som afsæt for at diskutere læringsforholdet som mesterlære.

De fire artikler af Claus Elmholt og Jan-Henrik Winsløv, Viktoria Akre og Sten R. Ludvigsen, Klaus Nielsen samt Carsten Østerlund diskuterer tæt på Lave og Wengers teori ud fra undersøgelser og erfaringer med smedelæringer, læger, konservatoriestuderende og salgslæringer. Som

gennemgående træk vægter de perspektivet om at forstå læring på tværs af flere kontekster, hvor begrebet om læringsbane står centralt.

I artiklen *Idrættens kropslige mesterlære* af Eigil Jespersen tilføjes diskussionen om mesterlære et perspektiv med kroppen i centrum. Blandt andet inspireret af Merleau-Ponty (som også Dreyfus'erne inddrager i deres artikel og redaktørerne i deres efterskrift) påpeger Jespersen, hvordan kropslige kundskaber 'vokser ind' i vores handlinger. Læring i praksisfællesskaber og mesterlære er kropslig indlejret praksis, og man bør derfor ikke glemme kroppen i analysen af alt det sociale, der betinger læringen.

På baggrund af blandt andet undersøgelser af nobelpristageres læring, argumenterer Steinar Kvale i *Forskere i lære* for, at mester-lærling-relationen er afgørende for at lære videnskabelig forskning. Kvale spørger i forlængelse heraf, hvorfor mesterlæren alment i uddannelsessystemet og specifikt i forskeruddannelsen så ikke er mere udbredt. Han svarer selv ved at fremhæve 'moderne bureaukratiske opfattelser' af uddannelse, forskning, læring og viden, som han mener dominerer uddannelsestænkningen. I disse vægtes den teknisk rationelle, regelbaserede viden og metodologi. Over for en bureaukratisk opfattelse stiller han en 'pragmatisk', der blandt andet omfatter mesterlæren med vægt på social praksis og situeret viden. Som krølle på artiklen diskuterer Kvale den aktuelle kamp om at fastholde sammenhængen mellem undervisning og forskning på universiteterne. Fra universitetslærernes side kan kampen betragtes som et ønske om at fastholde mesterlærens princip om formidling og læring af et fag som del af en produktiv arbejdspraksis over for et statsligt, bureaukratisk rationaliseringsønske.

Jens Rasmussen foretager i artiklen *Mesterlære og den almene* en kritisk tolkning af Lave og Wengers teori og mesterlæren. Rasmussen mener, at det i teorien om læring i praksisfællesskaber er svært at skelne mellem socialisering og læring. Ved overvejende at fokusere på indlemmelsen i et praksisfællesskab har teorien tendens til at sige mere om socialisering end læring, hævder han. Han er også uenig i teoriens fastholdelse af, at al viden er kontekstbundet. Hvis forskellige former for vidensindhold berøres i forskellige kontekster, vil viden i højere grad kunne overføres til nye sammenhænge. Han kritiserer endvidere den tendens han ser til, at mesterlæren bruges i en argumentationsfigur, hvor praksis er en bedre handlingsanviser end teori.

Det samme er Steen Wackerhausen inde på i sin artikel *Det skolastiske paradigme og mesterlære*. Han påpeger, hvordan den skolastiske tænkning igennem tiden har fortrængt mesterlæren og beslægtede læringsformer. Han mener, at der er grund til at gentænke mesterlæren, fordi der er behov for at udvikle nye perspektiver for ikke-skolastisk læring. Men han peger på faren ved forsøg på at genetablere mesterlæren som paradigme, fordi der for det første er brug for læring i formaliserede uddannelsessammenhænge, der indbefatter muligheden for teoretisk refleksion. For det andet rummer mesterlæren i sin traditionelle form også tendenser til undertrykkelse, og den 'gamle rotte' i faget er ikke altid den bedste til at lære nyt fra sig – slet ikke i et dynamisk videnssamfund.

Alt i alt har antologien den meget sympatiske tilgang til stoffet, at den har taget højde for nogle af de kritikker og diskussioner, der har været i forhold til tidligere indlæg om mesterlære og læring som social praksis. Der vil være grund til at udvikle dialogen såvel i forhold til konkrete analyser af udviklingen på erhvervs- og efteruddannelsesområdet som i forhold til andre teoretiske traditioner, for eksempel psykodynamisk og biografisk inspirerede blikke på læring som del af en social praksis.

Antologien indeholder naturligvis en del gentagelser af de grundlæggende synspunkter i teorien om læring i praksisfællesskaber, fordi de fleste af artiklerne tager afsæt heri. Alligevel bliver man som læser interesseret fastholdt, fordi redaktørerne har formået at fastholde en linie igennem artiklerne med en opdeling imellem mere tværgående, teoretiske diskussioner og konkrete eksempler på læring i forskellige sociale praksisser.

Anmeldt af **Niels Warring**, phd. Roskilde Universitetscenter. niels@frode.ruc.dk.